

"Sâni-i Zülcelâl, ism-i Hakîmin muktezasıyla, her şeyde en hafif sureti, en kısa yolu, en kolay tarzı, en faydalı şekli ehemmiyetle takip ettiği,.." cümlesini izah eder misiniz?

Hikmet; burada *bir şeyin en kısa ve verimli bir şekilde elde edilme yoludur*. Öyle ise bir şeyi kısa ve verimli bir şekilde elde etmek mümkün iken, uzun ve verimsiz bir yolu takip etmek; hem hikmetsiz, hem de israflı hareket etmek anlamına gelir.

Mesela; İstanbul'a gitmek isteyen birisi kısa ve güvenli bir yolu bırakıp, uzun ve güvensiz bir yol ile gitse; bu adam hem hikmetsiz, hem de israflı hareket etmiş olur. Zira uzun yol çok masraf olacağı için, iktisat ile bağdaşmaz; kısayı uzuna tercih ettiği için de hikmeti, yani faydayı terk etmiş olur. Halbuki Allah kainatta iş ve icraatlarını iktisat ve hikmet ile yapıyor.

Mesela; Allah, bir karaciğere dört yüz vazife takmak yerine, her vazife için ayrı bir karaciğer yaratsa idi, insan büyük bir et parçası haline gelir, hikmet ve iktisada uygun düşmeyen bir şekle bürünürdü.

Yine bir ton elma için bir ağaç yaratmak yerine, her bir elma için ayrı bir ağaç yaratmış olsa idi, daha kısa, daha hafif ve daha kolay bir yolu terk etmiş olurdu. Ve hikmet ve iktisada zıt hareket etmiş olurdu. Örnekleri çoğaltmak mümkün.

Allah, her şeyde en hafif sureti, en kısa yolu, en kolay tarzı, en faydalı şekli takip ediyor ki, bu hem iktisat hem de hikmet oluyor.